Friluftsliv, kjønnsroller og kvinnenettverk

Kirsti Pedersen

Høgskolen i Finnmark

KULTURARVEN

Først vil jeg få takke for invitasjonen til å komme hit og snakke om kvinners forhold til friluftsliv. Jeg vil vektlegge både hva slags friluftsliv kvinner deltar i, hvordan kvinner opplever friluftslivet, men også hva slags sosiale og kulturelle rammer vårt samfunn gir kvinner for å være aktive på fritida, f.eks. i friluftsliv. Det er med andre ord sosiale og kulturelle aspekter jeg vil legge vekt på. Jeg skal starte med å lese fra diktet *Kulturarven* skrevet av kvinneforskeren Kjersti Ericsson, og hentet fra diktsamlingen *Katten stryker seg inntil oss* (1993):

Om vinteren
lå fars ambisjoner
om å bringe kulturarven
kulturarven videre
knugende over
søndagsfrokosten:
Diagonalgang
telemarksving
fiskebein
korrekt sviktende knær
i kneikene.
Mor søkte tilflukt
hos grytene.
Hele formiddagen
sto hun ved komfyren,
et gjennomsiktig
men uangripelig
opprør.
Jeg
måtte aksle
kulturarven
alene.

En er aldri mindre
som liten
enn i skiløypa
uten staver
den rette
pedagogiske
og protestantiske
metode
for å lære
ikke først og fremst
å gå på ski
men å være
kjekk jente
som ikke sutrer
men reiser seg
opp igjen
stadig opp igjen
og har røde roser i kinnene,
pedagogisk
og protestantisk
som en skoletime
i forplantningslære:
Ingen tanke er fjernere
en slik stund
enn at en skal komme til
å gjøre dette
av egen drift.

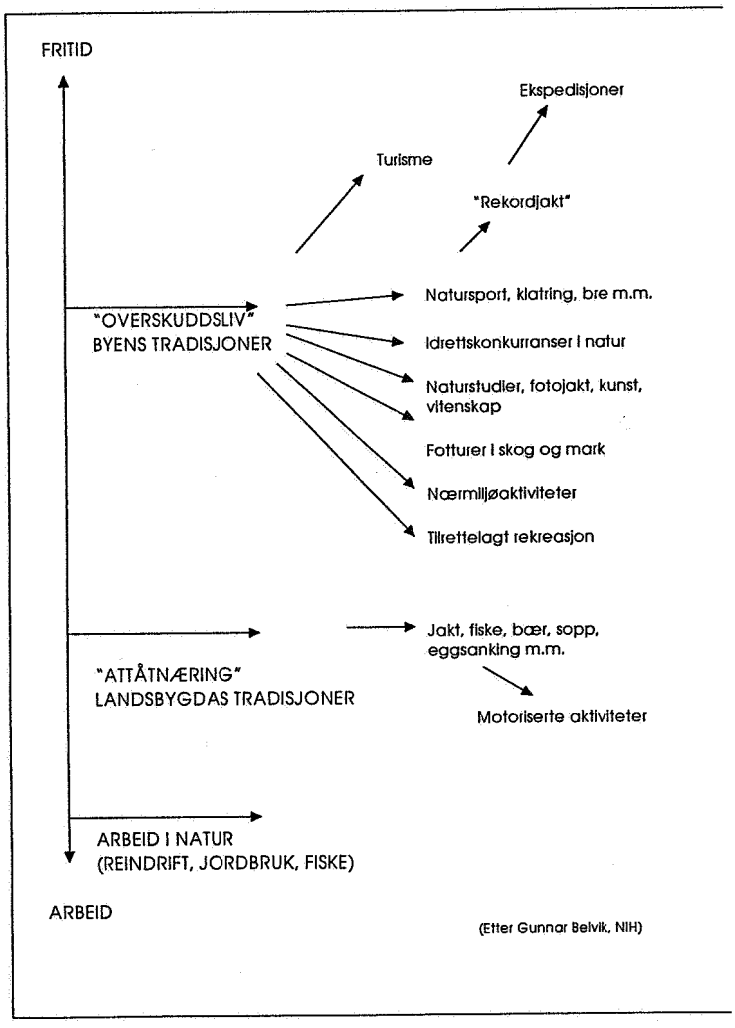
Mange av oss som tilhører etterkrigstidas babyboom, og som er vokst opp i en av de større byene i Sør-Norge vil nok lett kunne kjenne oss igjen i Kjersti Ericssons beskrivelse: Fedrene våre hadde drivet i seg, de måtte ut på søndagstur. Og det ble oftest slik at mor ble hjemme og hadde middagen klar til sultne turgåere. Det var

den gang, men ikke nå er det kanskje mange som vil hevde. I dag har kvinnene erobret arbeidslivet, høgskolene, universitetene, idretten og friluftslivet, og oppnådd likestilling her som i familien!

Faktum er at vi ikke har særlig mye forskning eller systematisk kunnskap om kjønnsforskjeller i friluftslivet, eller om kvinners deltakelse i og opplevelser av friluftsliv verken i nåtidig eller historisk perspektiv. Forskningen har heller ikke interessert seg for å finne ut av hva mannsdominansen innen områder som jakt, fiske og "tøffere" (mer risiko- og spenningssøkende aktiviteter kan bety.

En fortolkning kan være at de fleste forskere, planleggere og tillitsvalgte tar for gitt at det ikke finnes viktige forskjeller. Eller det kan bety, at det vi "ser" og opplever av forskjeller mellom kjønnene i friluftsliv, ikke blir oppfattet som noe det er relevant å forske på, eller ta tak i når planer og politikk skal utformes. I vår samtid der likestilling er en uttalt politisk målsetting, kan selve troen på at kvinner og menn har like muligheter til deltakelse, engasjement og medbestemmelse på alle samfunnsområder - også i friluftsliv, virke som et "slør" som tildekker viktige kjønnsforskjeller. Vi blir "home blind" som kulturforskere kaller det. Dermed framstår kjønnsforskjellene i friluftslivet som noe naturlig - noe vi alle tar for gitt, og som det blir vanskelig for oss å snakke om og problematisere rundt.

Jeg vil hevde at enhetsmyten - eller forestillingen om at den norske turkulturen eksisterer, at det bare finnes en måte å gå på tur på, og ett sett av verdier, er en av de største hindringene for nettopp det å få øye på kultur- og kjønnsforskjeller i friluftslivet. Selv om vi er på den samme turen, gjør det samme samtidig, kan vi faktisk oppleve turen svært forskjellig. I det lokalsamfunnet i Finnmark hvor jeg har gjort feltarbeid innenfor friluftslivet, er det nettopp kulturmøtene mellom by og land - eller mellom urbane og rurale naturoppfatninger og friluftslivspraksiser som står i fokus. Samtidig bidrar nye aktiviteter og ny teknologi til en stadig økende differensiering av friluftslivet i nye aktivitetsformer. Jeg vil med andre ord hevde at friluftsliv både leves og oppleves på forskjellige måter alt etter hva slags sosial og kulturell sammenheng de kvinner og menn som utøver det, inngår i. Også kjønnsrollene og -relasjonene varierer innenfor forskjellige aktiviteter og sosial sammenheng. Og en kan spørre seg om det i det hele tatt finnes arenaer og aktiviteter som er "kjønnsnøytrale"?

Den forståelse av friluftsliv som jeg bygger på, tar utgangspunkt i en modell utviklet av Gunnar Breivik (1990b):

I før-moderne (eller tradisjonelle samfunn) og i primærnæringssamfunn eksisterte det en klar kjønnsarbeidsdeling. Kvinnene hadde aktive og selvstendige roller. De var ofte sterke og myndige, og deres arbeid bidro aktivt til familiens økonomi gjennom produksjon av mat og klær, omsorg for barn, eldre slektninger og husdyr. Basis for kvinners virksomhet var nettopp høsting og bearbeiding av mangfoldige naturressurser. Organiseringen av kvinne- og mannsarbeid hadde også betydning for kvinnenes bevegelser i landskapet. En studie av sosialisering på Hardangervidda i 1930-åra viser at jentene tidlig ble "bundet til" gjøremål rundt husene, mens guttene ble stimulert til å utforske naturen gjennom jakt og fiske lenger unna (Beyer Broch 1984). Da friluftsliv - som overskuddsliv vokste fram på slutten av forrige århundre, var det borgerskapets menn som først og fremst hadde tid og penger til å utforske fjellheimen kun for spenningens og fornøyelsens skyld, eller i vitenskapens og kunstens tjeneste. Også enkelte av borgeskapets kvinner var med - de ennå ugifte og barnløse, samt de godt utdannede, slike som f.eks. Norges første klatrer Therese Bertheau og Eva Nansen ("den første skiløpersken"). De brøt barrierer og skapte debatt i sin samtid.

Hva vet vi så om situasjonen i dag?

KVINNERS FORHOLD TIL FRILUFTSLIV I VÅR SAMTID

Kort oppsummert viser tidsnyttings-, ferie og fritidsundersøkelsene fra 1970-og 1980-tallet følgende hovedmønster[1]:

Kvinner utøver mindre friluftsliv enn menn både når det gjelder antall turer og lengden på turene. Kvinner deltar på færre og kortere turer, samt bruker nærmiljøet langt oftere enn menn. Kvinner bruker mindre tid til friluftsliv, de drar oftere på tur med familien, og de drar langt sjeldnere på lengre overnattings- og weekendturer. Kvinner deltar meget sjelden eller aldri på jakt, men noe oftere på fisketurer. De mest populære aktiviteter for kvinner er fotturer, skiturer og bærplukking. Dessuten synker friluftslivsaktiviteten til dels drastisk for kvinner - og sterkere enn for menn, i alderen 30-50 år. I løpet av 1970- og 1980-tallet synes imidlertid forskjellene på enkelte områder å minke. F.eks. er kvinners deltakelse i friluftsliv, målt i antall turer, økende. Andelen kvinner over 40 som går fra hytte til hytte, har også vært økende. Dette er et mønster som vi også gjenkjenner fra forskning om kvinners deltakelse i idrett.

Når det gjelder kvantitative trender i 1990-årenes friluftsliv, er dessverre materialet fra FRIFO-undersøkelsen (1993), så vidt jeg vet, ikke systematisk analysert med tanke på å undersøke hvilken betydning kjønn har (Vaagbø 1993, Kleiven 1994). En annen analyse av det samme materialet (Aasetre m fl 1994) viser at kvinner som gruppe er mer interessert i naturopplevelser enn menn, og at menn er mer prestasjons- og mestringsorienterte. Dette er noe f.eks. Breivik (1990a) har vært inne på tidligere, og som også kommer tydelig til uttrykk i de observasjoner og intervjuer jeg har gjort med et utvalg kvinner og menn. (Det er en viktig oppgave for oppdragsgivere å sørge for at vi får en god statistisk oversikt over kvantitative forskjeller og trender i kvinners og menns utøvelse av friluftsliv).

Også på andre områder er det viktige kjønnsforskjeller. Min studie fra Finnmark viser at turer sammen med familien har en mer sentral plass i kvinners friluftsliv enn i menns. Menn prioriterer oftere turer med venner og kolleger enn hva kvinner gjør, og setter oftere av en ferieuke eller noen langhelger for å dra på tur med "gutta" (jakt, fiske, klatring mm - altså turer av det mer krevende slaget). Enkelte menn uttrykker seg på en måte som om de oppfatter dette som en rettighet de har - eller som en tradisjon de har krav på å videreføre. Også amerikanske forskere har vært inne på at kvinners nettverk av turkamerater ofte er begrenset til (kjerne-) familien (Westover 1986, Stokowski 1991). Kvinner gir uttrykk for at det kan være vanskelig å finne

[1] Oppsummeringen bygger på analyser av Tidsnyttingsundersøkelsene fra 1970 og 1980 utført av Statistisk Sentralbyrå (Vogt 1987), en landsomfattende spørreundersøkelse fra slutten av 1980-tallet (Dølvik m.fl. 1988) og en rapport fra et idéseminar arrangert av Direktoratet for naturforvaltning i 1988 (Hage (red.) 1988). Det er viktig å være klar over at slike tall og sammenligninger som det her refereres til, er vanskelige og kan være beheftet med stor usikkerhet fordi deltakelse i friluftsliv måles på forskjellige måter i de ulike undersøkelsene.

turvenner utenfor familien. Dette er en hindring, særlig for enslige og for kvinner som blir alene etter f.eks. samlivsbrudd. Menn derimot synes oftere å ha flere valgmuligheter i tillegg til familien - i vennekretsen eller blant arbeidskolleger. Dette øker menns fleksibilitet og muligheter til å realisere ønsket om et aktivt friluftsliv.

Turer alene eller sammen med venninner kun for spenningens og fornøyelsens skyld, er noe kvinner mer sjelden har tatt seg tid til selv om mange kvinner sier at dette er noe de kan ønske seg. På dette området kan det synes som om det vokser fram en ny trend på 1990-tallet. Stadig oftere kan vi både lokalt, nasjonalt og internasjonalt lese i aviser, blader etc. om "kvinneturer" og forskjellige arrangementer utelukkende for kvinner. Dette er en trend jeg skal komme tilbake til på slutten av mitt innlegg.

Flere forskere har vært opptatt av at kvinner og menn **opplever** de aktiviteter de deltar i forskjellige (Bella 1991, Fasting 1989), samtidig som de også ofte **vektlegger** forskjellige sider ved aktivitetene. Når kvinner snakker om hvorfor de drar på tur, vektlegger de kosen og trivselen, det sosiale samværet med familien og den felles naturopplevelsen. Bare sjelden legger de vekt på "det barske" i friluftslivet - de fysiske utfordringene, risikoen eller "naturerobringene". Menn vektlegger også trivsel og naturopplevelser, samtidig som sentrale dimensjoner i mange menns friluftsliv er knyttet til spenning, det "tøffe" og risikofylte friluftslivet, til kameratskapet, utfordringene, grensesprenging, nytelse og frihet fra familiens bånd og arbeidets krav. I mange menns friluftsliv synes med andre ord egenomsorg å være en hoveddimensjon. Mens menn er prestasjons- og aktivitetsorienterte er kvinner oftere relasjonsorienterte. At gutter og jenter/kvinner og menn opplever aktivitetene forskjellig, har sammenheng både med at de sosiale sammenhenger vi inngår i er forskjellig - noe som påvirker våre erfaringer og opplevelser. Det eksisterer ulike normer for kvinnelighet og mannlighet - ulike forventninger, som legger sterke føringer på våre handlingsvalg.

I friluftsliv der kvinner og menn, gutter og jenter deltar sammen, eksisterer det ofte en arbeids- og ansvarsfordeling som er kjønnsbasert (om ikke kjønnsbestemt). Dette gir den "samme" turen gutter og jenter forskjellige opplevelser og erfaringer. Det er en tendens til at gutter og menn har (tar eller får?) både formelt og uformelt lederansvar (turvalg, veival, valg av leirplass, utstyrsansvar, sitter bak og styrer når utfordringene i kanopadling øker osv.osv.), mens jenter og kvinner synes å innordne (eller underordne) seg de avgjørelser som blir tatt: De er med, oftest uten å ha særlig innflytelse, eller uten å innta ledende eller selvstendige roller. Min erfaring som pedagog, turleder og observatør er at bare sjelden blir denne kjønnsdelte arbeidsdelingen åpent diskutert eller forhandlet om. I stedet kan det synes som om en "usynlig hånd" styrer samhandlingen mellom kjønnene slik at den generelle mannsdominans i samfunnet kommer til uttrykk gjennom friluftsliv (Pedersen 1993).

Likestillingsorienterte jenter vil ofte oppleve dette som et større problem, som noe som skaper frustrasjoner, enn kvinner som tar arbeidsdelingen for gitt - som noe "naturlig". *"Det har liksom bare blitt slik"*, sier flere av mine kvinnelige informanter. En kjønnsdelt arbeidsdeling oppleves også ofte som funksjonell og effektiv fordi arbeidet glir unna. Rollene er klare. Dersom etablerte roller utfordres, skapes det "uorden" og turen kan oppleves som preget av mer uro og uoversiktlighet.

Årsakene til dette samhandlingsmønsteret er sammensatt. Dels kan det "skyldes" jentene: De tørr ikke eller har ikke følelsen av å ha den nødvendige sikkerhet eller erfaringsbakgrunn som er nødvendig til å ta ledelse eller kreve at det blir tatt hensyn til deres synspunkter og behov. Dels kan årsakene være å finne hos guttene: De lar ikke jenter få slippe til, viser hele tida at de er sterkere, tar over for jentene eller viser at de ikke stoler på at jenter kan. Gutter synes dessuten oftere å benytte seg av en "teknikk" som jeg velger å kalle å "kle på seg" autoritet. Med dette sikter jeg til hvordan enkelte forsøker å gi inntrykk av å være i besittelse av mye friluftslivserfaring, ferdighet og kunnskap gjennom det utstyr de omgir seg med: Siste mote i avanserte anorakker og regntøy, spesialisert fottøy, kostbare detaljer, utstyr som er lett synlig osv. osv. Det kan med andre ord synes som et hovedmønster at gutter og jenter, kvinner og menn gjennom friluftsliv både uttrykker og får bekreftet maskulin og feminin identitet som bygger på mannlig overordning og kvinnelig underordning. Sagt på en annen måte: Etablerte kjønnsforskjeller utenfor friluftslivet, slik som f.eks. kjønnsbasert arbeidsdeling, blir ofte reprodusert eller forsterket gjennom friluftsliv.

En konsekvens av et slikt mønster som jeg har skissert ovenfor, er at jenter ofte ikke får tilstrekkelig trening og erfaring fra et vidt spekter av oppgaver innenfor friluftsliv. Dermed får de sjeldnere muligheter til å oppøve tilstrekkelige kunnskaper og ferdigheter, gjøre selvstendige vurderinger, slik at de får oppleve følelsen av å kunne mestre ulike former for det å være på tur. En kvinne i 45 årsalderen uttrykte dette slik:

> *Det jeg misunner mennene, er den sikkerheten de synes å ha når de er ute på tur. Den vil jeg gjerne oppøve. De vet liksom at de vil klare det - uansett hva slags situasjoner som kan oppstå.*

Kjønnsrollene i friluftsliv representerer dype sosiale og kulturelle strukturer som også dels går på tvers av klasser og livsformer. Dermed vil det også være sterke samfunnsmessige føringer i retning av å reprodusere slike mønstre som jeg her har skissert. En studie som ble presentert på forskningskonferansen på Lillehammer (1993) viser at barn -både gutter og jenter har relativt klare (og sterke) oppfatninger av at noen aktiviteter passer bedre for jenter enn for gutter (og motsatt). Torill Ødegårdstuen (1994) intervjuet barn i barnehage og i 3. og 6. klasse i grunnskolen med et intervjuskjema bestående av tegninger av en rekke ulike friluftslivsaktiviteter. Barna ble spurt om hvilke friluftslivsaktiviteter de synes passer for gutter og jenter, og hva de selv liker å gjøre. Resultatene var omtrent som "fryktet". Aktiviteter som barna synes passer like godt for begge kjønn, var bading, gå på tur, sykle, gå på ski, jogge. Jentene ville ri, og var overhodet ikke interessert i jakt. Gutta ville gjerne jakte, men ikke sole seg. Hun fant at blant 3. og 6. klassinger er det mer stereotype oppfatninger av hva slags aktiviteter som passer for jenter og gutter enn blant barnehagebarn. Jenter i 6. mener at de kan gjøre de samme aktiviteter som gutter kan. Gutter i 6. - derimot - mener at bestemte aktiviteter ikke passer for jenter. De har altså begynt å utvikle strategier som ekskluderer jenter. Videre viser det seg å være slik at jenter velger "gutteaktiviteter", men ikke omvendt (jf Hargreaves 1994). På spørsmål om hvorfor gutter og jenter mener at noen aktiviteter passer bedre for det ene kjønn, viser ungene til hva foreldrene gjør. De synes å ha klare kjønnsrollestereotyper som forbilder. Ei jente som hadde lyst til å jakte kommenterte seg selv slik: *"Æ e' litt rar skjønner'u!"* Gutta synes f.eks. å oppfatte det slik at det å gå på jakt krever det aller meste av mot, styrke og råskap.

BIOLOGISKE OG SOSIALE FORKLARINGSMODELLER

Med utgangspunkt i den forståelse at kjønnsforskjeller er betinget av genetiske og biologiske forskjeller mellom kjønnene, har enkelte forskere forsøkt å forklare hvorfor kvinner er "trygghets-" og omsorgsorienterte, mens menn er "prestasjons og mestringsorienterte" eller risikosøkende. Disse forklarer f.eks. menns jakt og fiske utfra biologiske instinkter - nedarvet og ervervet gjennom tusenvis av generasjoner (Breivik 1990a, Bjerke 1994). Slike forklaringsmodeller kan kritiseres for å være statiske idet de hevder at hva vi gjør bokstavelig talt skyldes genetiske pre-disposisjoner. Innenfor en slik forståelsesrammme blir det svært vanskelig å forstå sosiale og kulturelle forandringer som f.eks. at stadig flere kvinner i vår tid søker ekstreme utfordringer og opplevelser som innebærer stor risiko gjennom friluftsliv - også mens de har små barn, og at interessen for jakt synes å være økende blant kvinner.

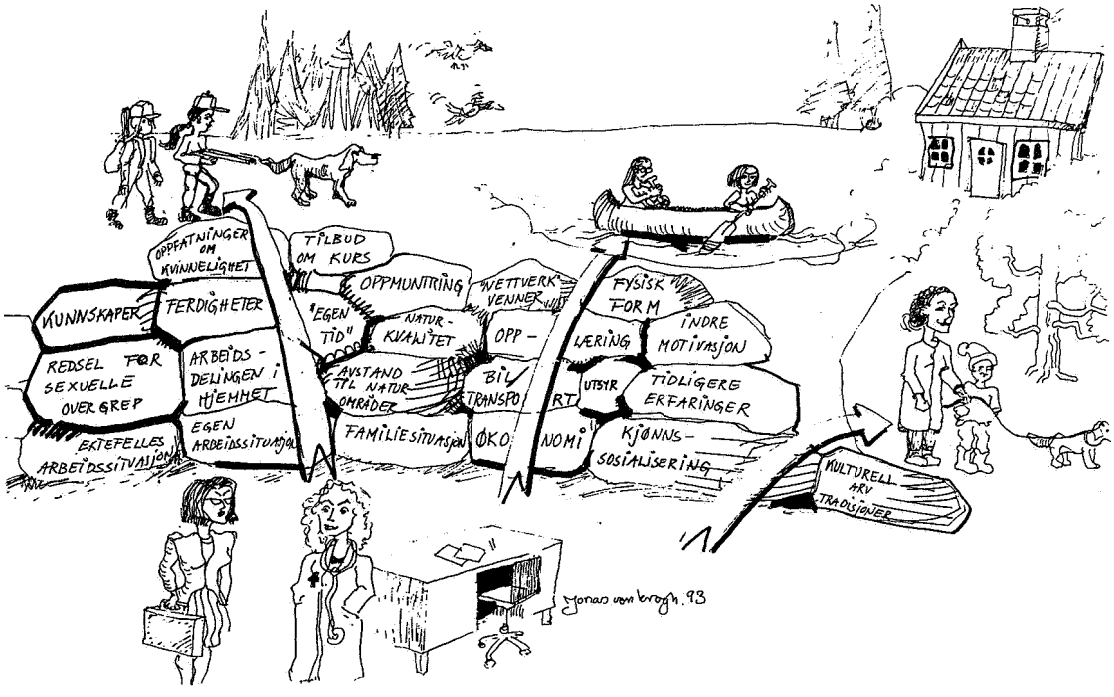
Den type forklaringer jeg bygger min forståelse på, tar utgangspunkt i sosiale eller samfunnsvitenskapelige modeller. Kjønnsrelasjoner, samt hvordan kvinnelighet og mannlighet uttrykkes og skapes, forståes her som resultat av sammensatte og komplekse sosiale og kulturelle prosesser. Biologisk kjønn er et vesentlig grunnlag uten at biologisk kjønn er bestemmende for de utviklingsmuligheter de to kjønnene har. Hva det vil si å være kvinne og mann, gutt og jente er i endring som et resultat av endringer i arbeidsdeling, ressursfordeling, makt og ideologier.

For å forstå hvorfor mange kvinners friluftsliv er knyttet til familien og utøves i nærmiljøet, er det nødvendig å undersøke hvordan utøvelsen av friluftsliv har sammenheng med kvinners livssituasjon og samfunnsmessige stilling. Et slikt relasjonelt perspektiv bygger på en forståelse av at kvinners muligheter for aktiv deltakelse i friluftsliv er avhengig av den stilling hun har på arbeidsmarkedet, samt hvordan omsorgsansvar og ulønnet arbeid i hjemmet blir organisert og fordelt. Friluftsliv er som tidligere nevnt den mest populære fritidsaktivitet i Norge. Innenfor både fritidsforskning og forskning om friluftsliv er et slikt relasjonelt kvinneperspektiv som jeg her har skissert, ikke framtredende. Denne forskningen bygger i stedet på en tradisjonell oppfatning av fritid som en rekke aktiviteter og en mengde tid som kan skilles ut og isoleres i forhold til mellommenneskelige relasjoner og daglige gjøremål. Forstått på den tradisjonelle måten, er fritid den tid som er tilbake når lønnet

arbeid og fysiologiske behov (mat, søvn) er dekket. Dette er en forståelse som vanskelig fanger inn mange kvinners hverdagsliv: Kvinner med eneansvar eller hovedansvar for andre (barn eller eldre), kan vanskelig planlegge sin tid og sin dag uten å ta hensyn til deres behov (se f.eks. Deem 1986, Fasting 1989, Pedersen 1988, Bella 1989). Den tradisjonelle forståelsen av fritid kan dermed heller ikke fange inn det forhold at kvinners mangfoldige virksomheter i hverdagslivet ofte danner grunnlag for andre familiemedlemmers utfoldelsesmuligheter i friluftsliv. Eller sagt slik: Kvinners omsorgsarbeid er i dag fremdeles ofte basis for andre familiemedlemmers utfoldelse i friluftsliv.

Tall fra Statistisk sentralbyrå (1995) viser at 71 % av alle gifte kvinner med barn 0-2 år er i lønnet arbeid, og 84 % av kvinner med barn i alderen 11-15 år. Når det gjelder ektefellers bruk av tid til husholdsarbeid pr dag (1990/91) bruker kvinner 2t 30 min mer pr dag enn menn, selv når begge ektefeller er yrkesaktive på heltid. Forskjellene øker i retning av at kvinner gjør mer når kvinnene arbeider deltid - eller er hjemmearbeidende.

Modellen nedenfor viser kompleksiteten i de forutsetninger som må være tilstede for at kvinner skal kunne være aktive i forskjellige former for friluftsliv. Å organisere hverdagens mange gjøremål og tilfredsstille ulike behov f.eks. i en familie med tanke på å få alle ut på tur, kan oppleves som en mur som må forseres. Noen aktiviteter har en betydelige høyere adgangsterskel enn andre. "Friluftsliv for alle" er i et slikt perspektiv heller ikke konfliktfritt! *Det enkleste hadde vært,* sier en turglad mor til 3 med mellomlang profesjonsutdanning, *at jeg ikke hadde vært så glad i å gå på ski. Det hadde gjort det mye enklere for hele vår familie.* Det er et omfattende arbeid å organisere familiens hverdag og mangfoldige gjøremål, et arbeid som faller på de fleste kvinner, og samtidig få tid både til familieturer, og en tur hvor hun kan nyte roen og stillheten det gir å få være litt for seg selv (Pedersen 1988).

KVINNENETTVERK OG "KVINNETURER"

La familien få fri! sier kvinner i Finnmark (Altaposten 13. mai 1995) og inviterer til årets kvinnefest på vidda. 10 km over Båtsfjordfjellet i årets første midnattsol er i løpet av 4 år blitt en begivenhet som fører flere hundre kvinner med busser fra Alta, Hammerfest og Kirkenes til Båtsfjord. *Ta med en vedpinne, lag minst to bål, gå arm i arm, syng og nyt natta, den er din,* sier initiativtaker Hilja Bjerk og venter innrykk av minst 500 deltakere til det lille fiskeværet lengst mot nord i landet vårt. Dette leder meg over til mitt siste punkt - 1990-åras "kvinne-trend" i friluftslivet:

I løpet av de siste årene har det vokst fram flere eksempler på at kvinner tar initiativ til å arrangere turer og kurs i friluftsliv for andre kvinner (Pedersen 1993). Slike kvinnearrangementer er av svært forskjellig karakter: Noen rekrutterer få kvinner, får stor mediedekning og har en høy adgangsterskel både ferdighets- og ressursmessig. Det gjelder f.eks. slike tiltak som "Jenter på ski over Grønland", "Alene til Sydpolen", 100-årsjubileet for Therese Bertheaus førstebestigning av Store Skagastølstind, kvinnesamlinger i regi av bregruppa i DNT, mm. Men vi finner denne trenden også innenfor områder som er lite ressurskrevende, som krever få forhåndskunnskaper, spesial ferdigheter eller omfattende forberedelser. Det er tiltak som tar sikte på å rekruttere mange kvinner; f.eks. Midnattsolskiløping i Båtsfjord og Inga Låmi (kvinnenes "Birkebeiner renn") på Lillehammer. Andre eksempler er Åsgårsreien - et hundeløp for kvinner over Finnmarksvidda, mens Norges Jeger og Fiskerforbund arrangerer jegerkurs for kvinner, jakthundkurs og skytetrening. I 1992 ble Norges første jegerforening for kvinner dannet på Ringerike (Aftenposten 4. okt 1992). I lokalforeningen Alta JFF er det nylig opprettet en jentegruppe der omlag 25 jenter møter opp på jentekveldene. Deres turønsker sprenger foreningens tradisjonelle aktivitetstilbud. De ønsker også opplæring i kart og kompass og soppturer. Gjennom jentearrangementene utveksles det positive erfaringer, samtidig som nye kontakter blir etablert. Det vi her ser sporene av er uformelle og formelle nettverk og tilbud som skaper møteplasser for kvinner, og som synes å kunne imøtekomme forskjellige behov. At kvinneturer, kvinnekurs også representerer et potensielt turist-marked, har vi i det siste også sett flere eksempler på: Ladies Week i Aare (Sverige), Ride-uke for "hestejenter" (Vinstra) ble vinteren/våren 1995 markedsført gjennom Kvinner og Klær. 1995. I USA og Canada har organisasjoner som Woodswomen og Women in the Wilderness de siste 20-årene arrangert opplæring og turer for kvinner (Pedersen 1993).

Slike kvinnearrangementer har en klar parallell på andre samfunnsområder; f.eks. innenfor idrett, distriktsutvikling og lederutdannelse.

OPPSUMMERING

Kjønnsroller i friluftsliv er et omfattende tema som jeg her kun har berørt overflaten av ved å presentere noen utviklingstrekk, problemstillinger og perspektiver. Som en oppsummering vil jeg si at friluftsliv både kan være med på å sprenge grenser for hva det er mulig for kvinner (og menn) å gjøre, samtidig som friluftsliv kan bidra til å befeste en dyptliggende forestilling om at det eksisterer uoverstigelige forskjeller mellom kjønnene.

Jeg håper at jeg med dette innlegget har inspirert noen til å ta fatt på å drøfte likestillingsspørsmål i sin organisasjon, og at planleggere tar initiativ til å utvikle handlingsplaner der en innarbeider "kvinnerettede tiltak", og dermed tar likestillingsspørsmål på alvor. Siden 1987 har det vært en offentlig målsetting å øke kvinners deltakelse i friluftsliv, og *"... å bringe fram kunnskap om kvinners ønsker og behov når det gjelder friluftsliv"* (Forbruker- og administrasjonsdepartementet 1987:67, Hage red 1988). Pr i dag må imidlertid konklusjonen bli at det ikke har skjedd så mye konkret på dette området. Alle forsøk på endring starter med kunnskap, erkjennelse og bevisstgjøring. Derfor er forskning om kvinners forhold til friluftsliv en viktig start, samtidig som kjønnsroller i friluftsliv bør gjøres til et tema i undervisning på forskjellige nivåer og i planer og stimuleringstiltak. Her har både organisasjonene, skoleverket og offentlige myndigheter mange oppgaver å ta fatt på.

REFERANSER

Bella, Leslie (1989) Women and Leisure: Beyond Androcentrism. I Jackson, E. and Burton, T. (eds.) *Mapping the past - charting the future. Understanding leisure and recreation.* Venture Publishing, Inc., s.151-179

Beyer Broch, Harald (1984) Sosialisering og kjønnsroller på Hardangervidda 1990-1940. I Klausen, Arne-Martin (red.) *Den norske væremåten,* J.W.Cappelens Forlag, Oslo, s.140-150

Bjerke, Tore (1994) Friluftslivsforskning: noen synspunkter fra psykologien. I *Friluftsliv: Effekter og goder,* DN-notat nr 7:36-51

Breivik, Gunnar (1990a) Gutters trang til å sprenge grenser. Om kjønnsroller, risiko og identitet. I Samtiden nr.3, s.11-16

Breivik, Gunnar (1990b) Idretten mot år 2000. Foredrag holdt på "Konferanse om reiseliv", Oppdal 12. - 14. februar. Muntlig kilde.
Deem, Rosemary (1986) *All work and no play? The Sociology of Women and Leisure.* Open University Press, Milton Keynes
Ericsson, Kjersti (199.) *Katten stryker seg inntil oss.* Oktober forlag
Fasting, Kari (1989) Women's Lives - Consequences for Leisure and Sports? I *Nytt om kvinneforskning*, nr. 4, s.18-26
Forbruker og administrasjonsdepartementet (1987) D*epartementenes handlingsplaner for likestilling.* Oslo
Hage, Torild (red.) (1988) Kvinner og friluftsliv. Rapport fra en idedugnad 9.2.1988, Direktoratet for naturforvaltning, Trondheim
Hargreaves, Jennifer (1994) *Sporting females.* Routledge, New York
Pedersen, Kirsti (1988) Et bilde av kvinneidrett - småbarnsmødres vilkår for regelmessig idrettsdeltakelse. *Hovedoppgave,* Norges idrettshøgskole, Oslo
Pedersen, Kirsti (1993) *Kvinnerettede opplæringstilbud i friluftsliv.* ALH-rapport nr 5, Alta
Statistisk sentralbyrå (1995) Minifakta om likestilling. Utgitt av Likestillingsrådet, Oslo
Stokowski, Patricia A. (1990) Extending the Social Group Model: Social Network Analysis in Recreation Research. I *Leisure Sciences*, volum 12; s.251-263
Vaagbø, Olav (1993) *Den norske turkulturen.* Friluftslivets fellesorganisasjon, Oslo
Westover, Theresa N (1986) Park Use and Perception: Gender Differences. I *Journal of Park and Recreation and Administration*, 4 (2), s.1-8
Ødegårdstuen, Torild Strande (1994) "Aktiviteter i naturen: Hva barn synes passer best for jenter og gutter?" I *Friluftsliv: Effekter og goder*, DN-notat nr 7:319-328